

До разової спеціалізованої вченої ради

Національного університету

«Одеська юридична академія»

м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента Гресь Юлії Олегівни
на дисертацію Макогін Ірини Володимирівни «Методика розслідування
вбивств, вчинених через необережність», подану на здобуття ступеня
доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дослідження. Одним із найтяжчих різновидів кримінальних правопорушень, які вчиняються проти особи, є вбивство. Їх розслідування становить собою досить складний інформаційно-пошуковий процес, спрямований на пізнання сутності кримінальної події та усіх її обставин. При цьому розслідування різних видів убивств має свою специфіку, обумовлену особливостями характеристики особи злочинця та потерпілого, способу його учинення, у тому числі й що стосується дій з підготовки та його приховування, обстановки вчинення вбивства, а також мети, мотивів та форми вини особи.

Необхідно підкреслити, що відповідно до ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України одним із завдань кримінального провадження є забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини. Вирішення дано завдання можливе лише за рахунок усестороннього, повного та об'єктивного дослідження та оцінки усіх обставин кримінальної події. Відповідно перед криміналістичною наукою постає важливе завдання щодо розроблення положень методики і тактики

розслідування певних проявів злочинної діяльності, які викликають складність у практичних працівників правоохоронних органів. Однією із таких категорій є розслідування вбивств, вчинених через необережність.

Незважаючи на те, що у криміналістичній літературі проблематиці розслідування вбивств присвячено досить значну кількість наукових праць, питання розслідування саме такого їх різновиду як вбивства, вчинені через необережність, залишаються недостатньо розробленими. Окрім того, актуальність проблематики використання належних криміналістичних засобів та методів розкриття та розслідування необережних вбивств у тому числі обумовлена й тим фактом, що розуміння усіх обставин учинення таких кримінально караних діянь та особливостей проведення слідчих (розшукових) дій як засобів їх установлення дозволяє попередити спроби зловживання з боку сторони захисту щодо необґрунтованої зміни кваліфікації діяння підзахисного зі ст. 115 Кримінального кодексу України, на ст. 119 Кримінального кодексу України, санкція якої передбачає більш м'яке покарання.

Тому слід констатувати, що тема дисертації І.В. Макогін є досить актуальною та відповідає потребам сучасної практики боротьби зі злочинністю в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота І.В. Макогін виконана відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019); Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 року № 756-р); Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 року № 454); Плану Південного регіонального центру Національної академії правових наук України № 148/3-Б «Регіональна юридична наука: сучасні завдання» на 2019–2024 роки. Воно є складовою наукових досліджень, виконаних на кафедрі

криміналістики, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» та відповідає плану науково-дослідної роботи кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія» «Пріоритетні напрями криміналістичних досліджень у протидії кримінальним правопорушенням» на 2021–2025 роки, як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя людини у людиноцентристському вимірі у цифрову еру» на 2021–2025 роки (державний реєстраційний номер 0122U000266).

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація І.В. Макогін є спеціальним комплексним дослідженням криміналістичних методів і засобів розслідування вбивств, що вчиняються через необережність. Сформульовані у роботі положення є досить логічно обґрунтованими та мають як теоретичне, так і практичне значення.

Слід відзначити, що дисертанткою було проаналізовано досить значний обсяг наукової літератури, присвяченої як положенням методики розслідування різних видів кримінальних правопорушень, так і особливостям тактики проведення слідчих (розшукових) дій, виокремлено основні проблемні питання розслідування вбивств, вчинених через необережність, та розроблено пропозиції щодо удосконалення положень методики і тактики здійснення їх розслідування.

У роботі виокремлені спільні і відмінні криміналістично значущі риси умисних вбивств і вбивств, вчинених через необережність, що дало змогу зосередити увагу на виявленні і врахуванні ознак таких видів вбивств та показати особливості організації і методики їх розслідування.

Також авторкою запропоновано на початку розслідування насильницького злочину, що супроводжується смертю потерпілого, застосовувати базову модель розслідування вбивств, а після виявлення ознак вбивства через необережність – окрему методику розслідування даного виду злочину.

У роботі обґрунтовано доцільність в аналізі механізму вбивства через необережність виділення чотирьох його стадій, що впливає на з'ясування правової і змістовної сутності події, її обставин та ролі її учасників: 1) докримінальна ситуація, що утворюється і спостерігається безпосередньо перед злочинною подією; 2) поведінка та дії винної особи і особи потерпілого, що передують вчиненню злочину; 3) вчинення злочинної дії і настання смерті потерпілого; 4) дії винної особи після настання смерті потерпілого;

На підставі узагальнення результатів аналізу матеріалів 100 кримінальних проваджень за ст. 119 Кримінального кодексу України авторкою визначені напрями, засоби і методи вирішення тактичних завдань в залежності від типових слідчих ситуацій на початковому і подальшому етапах розслідування вбивств через необережність.

Теоретичне та практичне значення має запропонована дисертанткою система процесуальних і криміналістичних засобів встановлення форми вини особи, яка вчинила вбивство або нанесення тяжких тілесних ушкоджень, що спричинили смерть потерпілого, та оцінки наявності або відсутності вини особи за сукупності всіх обставин кримінально релевантної події, а також положення, стосовно кола обставин, що підлягають доказуванню, з урахуванням таких, що підтверджують чи спростовують необережну форму вини підозрюваної особи або її винність в цілому, мотиву і мети докримінальної поведінки винної особи, а також відсутності мотиву і мети вбивства потерпілої особи.

Цікавими є положення наукової роботи щодо визначення поняття та структури криміналістичної характеристики злочинів, передбачених ст. 119 Кримінального кодексу України, у яких акцентовано увагу на тих криміналістично значущих ознаках, що властиві саме вбивству через необережність: даних щодо винної особи та її докримінальної поведінки, механізму та способу вбивства через необережність, обстановки злочинної

події, наявності і характеру зв'язків особи злочинця і особи потерпілого, особливостей слідової картини.

Важливе значення для здійснення швидкого та якісного розслідування необережних вбивств мають положення щодо вирішення складних завдань розслідування таких вбивств за допомогою не тільки окремих слідчих (розшукових) дій, а також за допомогою відповідних тактичних операцій: встановлення підозрюваної особи у масованій бійці, затримання підозрюваного «за гарячими слідами», виявлення трупа зниклої особи та встановлення причин і обставин її смерті, розшук і затримання підозрюваної особи, що переховується від слідства та деякі інші.

Методологічну цінність для криміналістичної науки загалом мають положення щодо класифікації криміналістичних методик відповідно до їх рівней і видів, що дозволило авторці виокремити методику розслідування вбивств через необережність як видову, а методику розслідування вбивств в цілому – як базову методику.

У теоретичному плані як для розробки положень методики розслідування вбивств, вчинених через необережність, так і методичних рекомендацій щодо розслідування різних видів кримінальних правопорушень важливими є ідеї І.В. Макогін щодо:

- значення встановлення наявності, форми і видів вини у розслідування подій, що супроводжуються настанням смерті потерпілої особи;
- виділення і їх вирішення на початковому етапі розслідування вбивств через необережність трьох стратегічних завдань: 1) з'ясування сутності кримінально релевантної події; 2) з'ясування основних обставин події та її попередня кваліфікація; 3) встановлення і затримання підозрюваної особи;
- визначення і значення типових слідчих ситуацій на початковому і подальшому етапах у розслідуванні кримінального правопорушення, зокрема в розслідуванні вбивств через необережність;
- виокремлення у положеннях щодо проведення окремих слідчих дій і тактичних операцій не тільки тактичних, але й технологічних аспектів, що

включають організаційно-управлінську діяльність та рекомендації з побудови типових алгоритмів у підготовці і проведенні слідчих (розшукових) дій.

Наукові висновки та пропозиції І.В. Макогін є досить логічними та обґрунтованими, базуються як на положеннях наукових праць вітчизняних вчених-криміналістів, так і матеріалах практики розслідування діянь, кваліфікованих за ст. 119 Кримінального кодексу України. Авторка у своїй роботі продемонструвала високий теоретичний рівень викладу матеріалу, логіку дослідження, вміння застосовувати різноманітні методи наукового пізнання, аналізувати законодавчі акти та матеріали практики, коректно полемізувати з іншими авторами, аргументовано відстоювати власну точку зору як щодо предмету дослідження, так і щодо фундаментальних проблем юридичної доктрини, узагальнювати науково та практично значущі висновки.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз тексту дисертації дає підстави стверджувати, що авторкою вирішено визначені у роботі завдання та досягнуто поставленої мети дослідження.

Достовірність, повноту та об'єктивність отриманих результатів у значній мірі забезпечило використання авторкою комплексу таких загальнонаукових методів пізнання як діалектико-матеріалістичний та формально-логічні, зокрема методів аналізу, синтезу, дедукції, індукції, аналогії, порівняння, абстрагування, а також історико-правового і порівняльно-правового, формально-логічного, системно-структурного, статистичного, конкретно-соціологічного та методу системно-функціонального аналізу.

Теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи підтверджується можливістю використання розроблених дисертанткою рекомендацій, положень та пропозицій у науково-дослідницькій сфері, правозастосовній діяльності та освітньому процесі. На підтвердження цього дисертанткою надані: Акт впровадження у наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ від 2 травня 2025 року; Акт

впровадження в освітній процес Національного університету «Одеська юридична академія» від 12 травня 2025 року, Акт впровадження у практичну діяльність підрозділів Головного управління Національної поліції в Черкаській області від 1 травня 2025 року..

Окрім того, основні положення дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри криміналістики, кафедри криміналістики, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія», доповідались на: Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів ХХІ століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень» (м. Одеса, 19 травня 2023 року), Міжнародній науково-практичній конференції «Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття» (м. Одеса, 17 червня 2022 року), Міжнародній науково-практичній конференції «ІІІ Наукові читання пам'яті Ганса Гросса» (м. Чернівці, 08 грудня 2023 року), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні напрями, засоби та методи протидії злочинності в умовах воєнного стану» (м. Одеса, 20 жовтня 2023 року), Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів» (м. Одеса, 26 квітня 2024 р.), Криміналістичних читаннях «Методологічні засади криміналістики: традиції та новації» (м. Харків, 28 березня 2025 року).

Окремо слід відзначити, що наукові висновки та пропозиції авторки сформульовані у тому числі із урахуванням результатів аналізу матеріалів 100 кримінальних проваджень (Додаток Б, Додаток В, Додаток Г, Додаток І), а також результатів опитування 83 працівників слідчих підрозділів ГУНП в Черкаській області (Додаток Д).

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Дисертація характеризується логічним змістовним наповненням, структура якого забезпечує комплексність та системність опрацювання проблематики. Сама

структура дисертації побудована логічно, відповідно до поставлених перед дослідженням завдань. Дисертація складається із переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях. Результати дослідження повною мірою відображені в наукових фахових виданнях авторки, зміст і характер яких відповідають вимогам МОН України, а також у виступах авторки з доповідями основних положень дисертації на міжнародних науково-практичних конференціях та криміналістичних читаннях, що свідчить про достатній рівень апробації результатів дисертаційного дослідження. Основні результати дисертації відображено у 11 публікаціях, з них 5 – у наукових журналах і збірниках наукових праць, визначених МОН України як фахові видання з юридичних наук, а також у 6 тезах доповідей, оприлюднених на міжнародних науково-практичних конференціях та криміналістичних читаннях.

Викладене є підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Макогін Ірини Володимирівни як самостійного наукового дослідження з актуальної й важливої для науки криміналістики проблеми.

Проте високо оцінюючи дисертаційне дослідження, не можемо не відзначити, що воно містить положення та висновки, які мають дискусійний характер, потребують додаткової аргументації, обґрунтування чи роз'яснення здобувачем під час публічного захисту, зокрема:

1. У підрозділі 1.3 дисертації розглянуто положення, що стосуються криміналістичної характеристики вбивств, що вчиняються через необережність. Серед елементів криміналістичної характеристики визначено дані про особу злочинця, особу потерпілого, механізм вчинення вбивства, обстановку злочину та слідову картину події. До опису визначених елементів авторкою застосовано досить традиційний для криміналістичної науки підхід.

Проте, на нашу думку, у сучасних умовах воєнного стану в Україні доцільно було б дослідити вплив бойового досвіду та обстановки бойових бій на особливості наповнення визначених авторкою елементів криміналістичної характеристики та взаємозв'язку між ними.

2. У підрозділі 3.3 мова йдеться про особливості використання спеціальних знань при розслідуванні вбивств через необережність. Враховуючи існуючу проблему, що стосується коректності постановки питань перед експертами в межах їх компетенції та виду самої експертизи, доречним було б надати чіткий перелік таких питань, які можуть бути поставлені слідчим або прокурором перед судово-медичним експертом.

Підкреслимо, що наведені зауваження в основному мають дискусійний характер та можуть слугувати для наукової полеміки під час публічного захисту дисертації та не впливають на наукову цінність дисертаційного дослідження.

Дотримання академічної доброчесності. Представлене дисертаційне дослідження виконане І.В. Макогін самостійно, дисертація являє собою оригінальну працю. В роботі відсутні будь-які положення, які б порушували академічну доброчесність. Академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації у дисертації та/або наукових публікаціях здобувача рецензентом не виявлено. У дисертації наявні усі необхідні посилання на використані джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей, а також надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності.

Висновок за результатами вивчення дисертації. Представлена до захисту наукова робота являється змістовним і оригінальним дисертаційним дослідженням. Тема дисертації є актуальною, сформульовані дисертанткою висновки і рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною та мають значення не лише для правової науки, але й для правозастосовної практики. Викладені в дисертації пропозиції є теоретично обґрунтованими. Дисертанткою вирішується актуальне наукове завдання, яке полягає у розробленні положень методики розслідування вбивств, вчинених

через необережність. Подана до захисту дисертація написана науковим стилем, мова роботи відзначається точністю, логічністю та аргументованістю викладу. Наукові положення у тексті дисертації за формою викладу доступні, у смисловому плані довершені, цілісні та взаємопов'язані. Матеріал у дисертації викладено у логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджуються відповідними результатами дослідження. Досягнуті результати доповідались авторкою та обговорювались під час науково-практичних конференцій і відображені у достатній кількості наукових публікацій.

На підставі викладеного можна дійти висновку, що дисертація Макогін Ірини Володимирівни «Методика розслідування вбивств, вчинених через необережність» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), має наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів, а її авторка – Макогін Ірина Володимирівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право».

Рецензент:

**доцент кафедри криміналістики, детективної
та оперативно-розшукової діяльності
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент**

Юлія ГРЕСЬ